

Parlem de la formació permanent de l'ofici de mestre i de les idees del Moviment Freinet

Talking about Permanent Teacher Training and the Ideas of the Freinet Movement

Ferran Zurriaga i Agustí
ferranzurriaga@gmail.com
MCEP (Espanya)

Data de la recepció de l'original: març de 2016

Data d'acceptació: juliol de 2016

RESUM

El present escrit combina el relat històric amb la vivència personal de l'autor, observador i, al mateix temps, protagonista implicat en els fets que relata. Célestin Freinet comporta una concepció pedagògica diferent i particular en què es dóna valor al poder de la paraula. Seguint aquesta premissa, l'autor, membre del Moviment Freinet, imprimeix un valor personal al text, en què ens narra les vivències pròpies, i converteix aquesta narració en un nou document, amb un valor intrínsec tant pel que narra com per la pròpia vivència. El testimoni personal plasmat al present treball es converteix en un document de primera mà al voltant d'uns fets ocorreguts dels quals no es conserven, en moltes ocasions, testimonis escrits. S'hi relaten les vivències de Ferran Zurriaga, membre fundador de l'ACIES, nom que, en el franquisme, rebia el MCEP, protagonista, en primera persona, de la recuperació del Moviment Freinet els anys seixanta, en ple franquisme, al País Valencià, amb la voluntat d'oferir una sèrie de dades i dates que puguen contribuir a la futura reconstrucció de la nostra història educativa més recent. La formació permanent de l'ofici de mestre i les idees del Moviment

Freinet en terres valencianes i la seua difusió a la resta de l'Estat, són l'objecte concret de l'aportació de l'autor del text.

PARAULES CLAU: moviments de renovació pedagògica, pedagogia Freinet, Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat, ACIES, MCEP, País Valencià.

ABSTRACT

This work combines historical reports and the personal experience of the author as an observer and protagonist in the events being retold. Célestin Freinet had a different and specific pedagogical approach where value was placed on the power of words. In line with this premise, the author, as a member of the Freinet movement, adds a personal value to his texts where he narrates his own experiences, turning this narrative into a new document with intrinsic value in terms of both narration and the experience itself. The personal testimony in this work becomes a first-hand account of events that occurred and of which, in many instances, no written accounts are preserved. The experiences of Ferran Zurriaga are related herein, a founding member of ACIES (which in the Franco era was known as the MCEP) and personal protagonist of the recovery of the Freinet Movement in the 1960s during the Franco period in Valencia. The aim is to offer a data set that can contribute to the future reconstruction of our most recent educational history. Permanent teacher training and the ideas of the Freinet Movement in Valencia, as well as their spread into other areas of Spain, are the specific purpose of the author's contribution.

KEY WORDS: pedagogical renewal movements, Freinet Pedagogy, Pedagogy Section of Lo Rat Penat, ACIES, MCEP, Valencia.

RESUMEN

El presente escrito combina el relato histórico con la vivencia personal de su autor, observador y, al mismo tiempo, protagonista implicado en los hechos que relata. Célestin Freinet conlleva una concepción pedagógica diferente y particular donde se da valor al poder de la palabra. Siguiendo esta premisa, el autor, miembro del Movimiento Freinet, imprime un valor personal a su texto, donde nos narra las vivencias propias, y convierte esta narración en un nuevo documento, con un valor intrínseco tanto por lo que narra como por la propia vivencia. El testimonio personal plasmado en el presente trabajo se convierte en un documento de primera mano en

torno a unos hechos ocurridos de los que no se conservan, en muchas ocasiones, testimonios escritos. Se relatan las vivencias de Ferran Zurriaga, miembro fundador de la ACIES, nombre que, en el franquismo, recibía el MCEP, protagonista, en primera persona, de la recuperación del Movimiento Freinet en los años sesenta, en pleno franquismo en Valencia, con la voluntad de ofrecer una serie de datos y fechas que puedan contribuir a la futura reconstrucción de nuestra historia educativa más reciente. La formación permanente del oficio de maestro y las ideas del Movimiento Freinet en tierras valencianas y su difusión en el resto de España, son el objeto concreto de la aportación del autor del texto.

PALABRAS CLAVE: movimientos de renovación pedagógica, pedagogía Freinet, Sección de Pedagogía de Lo Rat Penat, ACIES, MCEP, Valencia.

I. EN PRINCIPI, UN GRUP DE MESTRES

Era l'any 1956. En la societat Lo Rat Penat de la ciutat de València, una colla de joves ens reuníem per dinamitzar una secció de la dita societat, la de la joventut. Participàvem en excursions, itineraris per la ciutat, i iniciàrem la venda de llibres en valencià al Mercat dels Encants dels diumenges a la plaça Rodona; també col·laboràvem en algunes activitats tradicionals d'aquella societat, com *Els Gloriosos*. El grup era prou divers: jo estava en el segon curs de Mestre de la Normal, situada a la plaça del Forn de Sant Nicolau, i en el tercer curs hi havia Enric Tàrrega i els germans Codonyer. La nostra adscripció a Lo Rat Penat també era diversa: uns hi anàvem per influència d'algun familiar que havia estat activista dels moviments valencianistes del temps de la II República i ens animava a participar en les activitats dels joves valencianistes; altres, interessats pels cursos de valencià de Carles Salvador; i la resta, atrets per les activitats d'esplai –els balls del diumenge– que nosaltres, la joventut, organitzàvem.

Cap a l'any seixanta, els mestres érem un grup prou nombrós i començàrem a reunir-nos. El president de la Societat era Nicolau Primitiu Gómez, el qual ens facilità la creació d'un Seminari d'Estudis Valencians, del qual celebràrem tres sessions el curs 1960-61. En aquelles sessions parlàrem Eugeni Boscà, Enric Tàrrega i jo. Teníem clar que la nostra formació a l'Escola Normal havia estat un frau per a uns professionals de l'educació del segle xx. En aquells moments, els joves havíem començat a ordenar la biblioteca, una de

les primeres tasques del nostre voluntariat. Hi vaig descobrir llibres i documents que havien estat propietat de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana, juntament amb els materials escolars editats per la Generalitat de Catalunya fins al 1939. Entre aquells llibres hi havia el Butlletí de Mestres de la Generalitat, on trobava moltes de les iniciatives pedagògiques dels mestres i de les escoles d'estiu d'aquells anys. La didàctica de la llengua catalana a l'aula, l'organització de la classe, els debats entorn dels mètodes de lectura i escriptura, les publicacions i els models de treball ens descobrien què podríem fer nosaltres un dia a l'aula, però no ens havien preparat per fer-ho.

Decidírem, per començar el treball, comentar el que deien alguns dels llibres que havíem elegit d'una editorial de l'Argentina, la Kapelusz, l'única que trencava el monopoli doctrinal del franquisme en les publicacions educatives. La descoberta d'aquesta editorial va ser molt important per a nosaltres; i es produí gràcies a la col·laboració i els consells del llibreter del carrer de Fèlix Pizcueta de València Joan García Rigal. Ell, a més d'aportar-nos les novetats de les editorials pedagògiques argentines, també ens feia arribar les obres d'escriptors de l'exili republicà a Amèrica. Entre els llibres que ens guiaren en aquells primers temps en el nostre caminar cap a una visió de la pedagogia mundial, en recorde dos: *l'Espíritu de la Escuela Primaria* (1955), d'Eduard Spranger, i *Hay que cambiar de educación* (1946), de Robert Dottrens.

El llibre de Spranger ens mostrava com l'escola haurà d'acomplir la seua missió educativa respectant els mons propis de la infància, condicionats pel lloc i el temps que viu l'infant. Aquesta tasca educativa, al mateix temps, haurà de mirar tot allò imprescindible per a la vida en comú. Allò que l'ensenyament inicial en l'escola primària ha de procurar que el món de l'entorn s'aproxime més i més al centre de vida de l'infant: «L'escola primària és la primera escola del pensar independent. És cert, té en comú amb tots els tipus d'escoles ensenyar a pensar. Tanmateix, s'haurà de caracteritzar més detingudament les formes de pensar peculiars practicades en l'escola primària. Les tres formes són: 1. el pensament lligat a la intuïció; 2. el pensament lligat a fer; 3. el pensament en la comunitat dels que aprenen».

El llibre de Spranger, entre moltes coses que mereixen destacar-se, venia a assenyalar-nos el valor de la llengua «dintre» de la qual l'infant creix. A nosaltres, algunes de les reflexions ens venien a reforçar en la nostra idea de portar la llengua dels valencians a l'aula, que en aquells moments l'escola primària franquista ens negava. La llengua materna, òrgan viu i expressió d'un món propi, era la que mostra la càlida intimitat d'un poble. Això és el que venia a expressar amb rotunditat Spranger, i nosaltres ens refermàvem en la seua

defensa: «Tot ésser humà prové del món propi de la seua llengua i mai no ha d'abandonar-lo ni pot abandonar-lo del tot».

El llibre de Robert Drottens ens parlava d'uns mestres i uns mètodes d'arreu d'Europa, ens deia que educar era alliberar. L'autor ens deia que els infants i els mestres necessitàvem una educació que ens facilitara uns mètodes de treball, una cultura de l'esperit i un sentit de la vida, i no un munt de nocions ben prompte oblidades; calia una educació funcional, com deien en el seu llenguatge tècnic d'aquell moment; no per aprendre i obeir solament, sinó per «aprendre a aprendre».

Aquells missatges de la cooperació i de l'aprenentatge en la llengua materna, allò «d'aprendre a aprendre», era el que nosaltres buscàvem com les idees que calia portar a l'aula per trobar les solucions als problemes que la vida plantejava; utilitzant racionalment la memòria no per a confiar-hi temporalment per a unes nocions que s'obliden al dia següent, sinó per organitzar solidàriament els records, per trobar el moment oportú, allò que li cal per l'exigència del moment. El llibre també ens descobria pedagogs i citava Montessori, Decroly, Ferrière, entre altres; i també un mestre, Célestin Freinet, de França, com a dinamitzador d'unes tècniques didàctiques i que demanava la cooperació dels mestres en el seu projecte educatiu, els quals s'organitzaven en l'Institut Cooperatiu de l'Escola Moderna (ICEM). No vàrem aprofundir més en aquella informació; eren tantes les referències als moviments existents a Europa i tants els personatges que nosaltres descobríem per primera vegada, que vàrem seguir les nostres converses sense tenir assenyalat un camí clar cap a aquells moviments pedagògics.

2. ENS TROBEM AMB LES IDEES DEL MESTRE FREINET

A l'estiu de 1962 vaig a un camp de treball a la vila d'Aulus les Bains (Aulús, en occità), al departament francès de l'Ariège (Arièja, en occità), promogut pel Servei Civil Internacional, grup al qual vaig accedir per mitjà de la revista de la UNESCO *El Correu*. Serà a Aulús on coneixeré una mestra, Christiane Galí, que em parla de Célestin Freinet i de la Cooperativa de l'Ensenyament Laic (CEL), de l'Institut Cooperatiu de l'Escola Moderna (ICEM) i de les trobades dels mestres, dels estatges on compartien projectes i analitzaven com portaven les seues aules. El seu discurs em va animar a saber més i més dels seus treballs,

i és així com iniciàrem una correspondència i vaig començar a rebre la revista *L'Éducateur*.

El 1964, els mestres que constituïem el grup de la joventut de Lo Rat Penat decidírem dinamitzar la Secció de Pedagogia, una entre tantes d'aquella societat que no feia cap activitat. La junta de Lo Rat Penat acceptà la nostra proposta i el president, que era aleshores Joan Segura de Lago, ens donà suport en aquells treballs. Havíem trobat una plataforma que ens donava personalitat per portar endavant la dinàmica de treballs pedagògics. El curs 1964-65 iniciem la publicació d'un butlletí, que es publicarà fins al 1969, amb el títol *Escola*, acompanyat del subtítol *Comunitat pedagògica de treball. Mestres valencians*. L'excel·lència d'*Escola* com a document d'un grup de renovació pedagògica en aquelles dates i el fet de ser una de les primeres revistes monolingües de la dècada al País Valencià, ens portava a la concreció de molts dels nostres treballs i aconseguia ampliar el nombre de membres de la secció. Fixeu-vos en el subtítol d'*Escola*, «comunitat pedagògica de treball». Crec que encertàvem en aquell moment el model que ens guiaria en les nostres recerques; ara diríem «comunitat d'aprenentatge cooperatiu», una idea de transformació de les pràctiques escolars que segueix despertant entre els mestres el desitjat canvi.

Aquell marc ens permetia un procés de treball innovador i també una crítica mútua del que fèiem a l'aula, els resultats de la qual ens portaven a una ètica de solidaritat i a una objectivitat progressiva de la manera com havíem d'actuar en els processos d'aprenentatge dels nostres alumnes. Les propostes dels companys de l'ICEM anaven calant entre nosaltres: la supressió dels exàmens i les qualificacions escolars, les alternatives a l'aprenentatge lector, el text lliure, els plans de treball o els carnets que proposaven com a mitjà avaluador..., eren vies noves en la nostra pràctica escolar que ens portaven al debat; i entràvem en processos que ara veiem com a accions importants d'una formació permanent.

En aquells anys, seguint el model de l'ICEM, començàrem a organitzar unes trobades, que anomenàrem «estates», dedicades a les diferents matèries que havíem d'ensenyar. L'estatge seria un dels mètodes de treball del grup més recuixits al llarg dels anys. Consisteix en una trobada de dissabte a diumenge, en un mateix lloc, on compartim, a més de les xerrades, debats, mostres de treballs de les nostres aules, etc.: la convivència del dia a dia. Partim d'una assemblea on planifiquem el pla de treball d'aquells dos dies i dels temes elegits; després, per grups o per nivells de treball a l'escola, ens agrupem i analitzem els resultats aconseguits o la planificació que busquem. Mai no manca en aquests estates el mural freinetià de «jo propose, jo critique i jo felicite»; i

al voltant de la lectura del mural es desenvolupa la dinàmica assembleària que organitza la vida comunitària.

En el transcurs del temps, aquest ha estat el punt fort de formació que vàrem utilitzar per divulgar la pràctica de les tècniques Freinet i iniciar en aquestes tècniques tots els que s'aproximaven a les nostres activitats. A més de practicar l'assemblea i el pla de l'estatge com si fos una aula, teníem al darrere tot el potencial de relacions i exemples dels companys del Moviment de França o d'Itàlia, que també seguien les aportacions didàctiques del mestre Freinet. Les novetats de l'ICEM de França, la revista *L'Éducateur*, ens facilitarien les activitats dels grups de treball: la motivació de la correspondència escolar, els sistemes d'aprenentatge lector, les sortides de l'aula, la descoberta del medi, el respecte a l'infant; i és així com accedíem al model de formació permanent del moviment cooperatiu. Ara, al mirar cap endarrere, crec que el domini i la dinàmica dels estats milloraven la nostra pràctica a l'aula; era com una mena de tempteig experimental de les propostes de Freinet, donant-nos recursos per avançar en els models de treball i en l'avaluació de l'aula i dels infants. La pràctica viva de l'aula i la d'organitzar els grups ens han ajudat en el nostre dia a dia a les aules.

Entre el 12 i el 20 de setembre de 1965, vaig participar a l'Escola Francesa de Sant Julià de Lòria (Andorra) en un estatge de l'Escola Moderna organitzat pel Grup Rossellonès de l'ICEM. Les mestres andorranes de l'Escola Francesa de Sant Julià de Lòria, M. Martí i Montserrat Batlle, em donaren una càlida acollida i em facilitaren la comprensió dels animats debats del mestre Delbasty, que el meu precari francès no em permetia acabar de comprendre. Allí vaig trobar també el mestre R. Linares –havia vingut d'Alger i formava part de l'equip de la CEL (Cooperativa d'Ensenyament Laic), encarregada de produir i divulgar els materials de les tècniques Freinet–, qui es va convertir en el nostre interlocutor amb el mateix Freinet. En aquell estatge vaig aprendre la metodologia que utilitzaven per iniciar els mestres en les tècniques, la qual cosa ens va ser útil per a crear nosaltres els grups d'iniciació a les tècniques Freinet. A partir de l'estatge d'Andorra, les relacions amb la CEL i l'ICEM es fan més seguides, i M. Linares i M. Bertrand, convertits en els interlocutors nostres, procuren posar-nos en contacte amb tots aquells que d'Espanya demanen informació sobre el Moviment Freinet. És així com es va anar creant a l'Estat espanyol una xarxa d'educadors interessats en les tècniques Freinet, dintre de la qual el grup de València es converteix en el coordinador de tot aquell nou esclat de renovació pedagògica.

3. EL CONGRÉS DE PERPINYÀ, PASQUA DE 1966

Del 4 al 8 d'abril de 1966, la Secció de Pedagogia participa en el XXII Congrés de l'Escola Moderna a la ciutat catalana de Perpinyà. Hi anem Carme Miquel, Adela Costa, Pilar Vela, Manola Rico, Pilar Calatayud i jo.

El congrés ens obria a unes noves formes de treball i ens descobria la força i l'entusiasme dels mestres cooperativistes de França i d'altres països d'Europa i d'arreu del món. En aquella anada a Perpinyà estava prevista una entrevista de tots nosaltres amb C. Freinet, cosa que no va ser possible, ja que no hi va poder assistir a causa d'una greu malaltia, que el duria a la mort aquell mateix any, l'octubre de 1966.

Aquell congrés representà una fita important per als treballs de la Secció: descobríem les formes de treball dels parvularis, els racons infantils, els tallers, l'art infantil i la creativitat, font d'un veritable aprenentatge; i tot aquell món de mestres ens animava a seguir eixe camí. Ara, quan visite alguna aula infantil al nostre país, descobrisc la tasca realitzada: són aules semblants a les que nosaltres descobríem en les escoles infantils del Perpinyà de 1966. En les nostres aules actuals existeix una conjunció de tècniques educatives diverses, però no hi falta cap criteri de Freinet. Com diu encertadament Francesc Imbernon: «A la cuina pedagògica actual, sempre hi ha algun ingredient de la pedagogia Freinet».¹

Un altre fet ens facilitaria els contactes amb el Moviment Freinet: els mestres republicans que, exiliats a Mèxic o Cuba, seguien practicant les tècniques Freinet. Als congressos de l'ICEM, fins al de Perpinyà de 1966, sempre hi havia una representació de mestres exiliats de la desapareguda Cooperativa de l'Impremta Escolar Espanyola, creada el 1935. A partir de Perpinyà, ens demanaren que fórem nosaltres, els vinguts de l'interior, qui donàrem el testimoni dels pobles d'Espanya. Gràcies als exiliats contactàrem amb el mestre Josep Alcobé, exiliat a Veneçuela, que retorna a Europa i s'estableix a Andorra, la qual cosa facilitarà els contactes amb alguns personatges importants de l'exili pedagògic americà, com Herminio Almendros, Patricio Redondo, José de Tapia i altres. El fet és que el mateix Freinet li comunicarà a Herminio Almendros –inspector escolar que havia impulsat en temps de la República la introducció de les tècniques Freinet a Catalunya, resident a Cuba– l'existència d'un grup de mestres a València que treballen entorn de les seues tècniques. És

¹ IMBERNON, Francesc. *Les invariants pedagògiques i la pedagogia Freinet cinquanta anys després*. Barcelona. Graó, 2010, pàg. 11.

així com establím correspondència amb Herminio Almendros, el desembre de 1967, i ens respon en una carta: «Ya tenía yo noticias de ese rebrote de interés por las técnicas Freinet en Valencia. Me informó Freinet cuando estuve dos días en su casa, unos meses antes de su muerte. También me habló de ello M. Bertran, su colaborador».

Aleshores, ja quedava clar que la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat havia encetat el camí de les seues innovacions dins un moviment internacional que seguia les ensenyances del mestre Freinet. Aquell mateix any 1967 fèiem un altra descoberta: una vesprada a Lo Rat Penat, treballant en un limògraf, a l'estil de Freinet, fent còpies d'un text lliure per al treball d'un estatge en la biblioteca, entra el mestre Enric Soler i Godes; es quedà mirant-nos i preguntà què sabíem de Freinet. Li explicàrem el camí recorregut, i aleshores començà a parlar-nos de la seua experiència a Sant Joan de Moró i de la publicació del quadern escolar *Sembra*. En aquell acte, dos moviments del País Valencià interessats per les tècniques pedagògiques del mestre Freinet havíem coincidit en el model que volíem per fer una escola valenciana. El mestre Soler i Godes recordarà l'experiència de l'escola de Moró al llarg de la seua vida, i nosaltres hi trobarem un actiu conseller.

Ara, quan analitzem el nostre compromís amb les idees de Freinet, recordem l'estol de companys i companyes que ens acompanyen en aquesta tasca d'ensenyar, començant per la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat, l'Asociación de la Correspondència y la Imprenta Escolar (ACIES) i després el Moviment Cooperatiu de l'Escola Popular (MCEP); i ens va bé de recordar el fet singular de dues generacions de mestres valencians, separades per la guerra de 1936-1939 i la repressió posterior, que varen coincidir en el model educatiu que volien a l'hora de fer una escola en valencià, en què la formació permanent que iniciàrem ens portà fins al lloc on és ara l'Escola Valenciana. Com ens deia de vegades el mestre Enric Soler i Godes, ell i els seus companys, amb els models de la renovació pedagògica, sempre tenien coses a fer a l'aula i mai no es varen poder avorrir amb l'ofici de mestres.

4. L'OFICI DE MESTRE I LA FORMACIÓ PERMANENT

A vosaltres, mestres que ens llegiu, segurament us han dit mil vegades que la pedagogia és una ciència molt bona. Ens explica com s'ha de fer l'ensenyament

ment. Però l'ensenyament no és tant un producte de la tècnica com una obra d'estimar, d'empatia. Ens adonem d'això moltes vegades en recordar alguns dels nostres mestres. Aquells que ens obriren els ulls al món que ens envoltava i ens feren comprendre que, més enllà d'allò que s'ensenya, hi ha alguna cosa que propicia un cert afany d'autodidactisme, i que amb el temps ens modela la personalitat i ens guia en l'afany de progrés i ens condueix per unes vies del saber, un impuls que comporta sempre una formació permanent. Per això podem dir que la relació del mestratge en saber i el mestratge en ensenyar és un dels fenòmens més complexos del nostre ofici de mestres, el qual troba la seua raó de ser en els mestres que tenen la cooperació com l'eix que els uneix en el dia a dia de la tasca a l'aula.

Estem en uns temps que sembla que la formació i l'especialització en sectors diferents de l'ofici d'ensenyar està trencant l'essència de la professió, i algunes especialitzacions fins deixen de costat tot allò que hauria de ser el cos doctrinal de l'ofici de mestre. Molts dels joves mestres actuals ens sorprenen quan ens diuen que no saben res de Freinet, però tampoc de Decroly, Dewey, Makarenko..., de la lluita per una escola de tots, dels camins i les lluites per un ensenyament laic, dels drets de la infància...

El saber formatiu del seu ofici, la passió de tants mestres que lluitàrem per dignificar un ofici i per respectar els drets dels infants, semblen cada vegada més oblidats als racons de les programacions universitàries. Quan en depèn l'exercici i la comprensió de les grans virtuts cíviques i responsabilitats educatives que demanen en el seu ofici d'ensenyar. Cada vegada més, l'escola primària sembla feta per exercir l'ofici de garbell, la primera tria d'una societat marginadora. Ara, la moda sembla que és: tots els infants són hiperactius, cal etiquetar-los, alçar el cordó sanitari, assenyalar-los; aquest sembla que és el codi principal. No parlem dels models d'escolarització: la pública, la privada, la concertada, la segregadora doctrinal, tot dividint els camins dels futurs ciutadans... Una societat que prepara les classes dominants i classes subalternes amb el monopoli dels coneixements.

En resum, podem dir que el nostre sistema educatiu, en lloc de facilitar la integració social i oferir oportunitats, ratifica les desigualtats. D'altra banda, no està dissenyat per crear joves amb sentit d'autosuficiència, de poder, de confiança, que poden ser creatius, que resolen els problemes de forma cooperativa, que confien en les seues destreses, sorgides de les experiències d'enfrontar-se als problemes, i que tenen una ment amb iniciatives; però tot això vol dir una escola que deixa crear, experimentar, que aporta les tècniques com el

tempteig experimental del qual tant va parlar i explicar el mestre Freinet i que demana la cooperació dels ensenyants.

El mestre Célestin Freinet ens aporta la perspectiva de l'escola com un gran obrador de treball i ens deixa molt assenyalat el camí per fer de la nostra professió la via de la formació permanent, gestionada pels mateixos usuaris, aquells que tenen l'ofici de mestres. Serà en aquests àmbits on els moviments cooperatius d'arreu del món inciten els mestres a la tècnica de reflexió col·lectiva del dia a dia, la necessitat que aquesta capacitat investigadora es consideri com una funció pròpia de la seua professió i que determina l'àmbit propi de l'ofici d'ensenyar.

És així com tant l'ICEM com el MCE d'Itàlia, i altres grups mundials o, entre nosaltres, el MCEP, considerem que la pràctica escolar, analitzada i debatuda, és la que ens portarà a considerar l'escola com un espai d'investigació a l'entorn de les formes d'ensenyar. La investigació existeix quan ens trobem davant un problema la solució del qual és necessària, i el mètode d'investigació ens imposa que es resolga utilitzant els coneixements anteriors, de forma creativa i nova.

Nosaltres, els mestres que començàvem a conèixer els treballs i tècniques de Freinet, partíem i érem conscients de les nostres mancances a l'hora de portar endavant la transformació de l'aula. El debat i la voluntat de fer uns canvis a les nostres aules ens portaven al debat amb altres companys, i sense adonar-nos anàvem transformant els nostres hàbits didàctics i entrant en una via de formació permanent, seguint les ensenyances de l'ICEM.

Per Freinet, la introducció d'unes tècniques junt amb el treball cooperatiu d'intercanvi dels mestres, discutint i analitzant els seus entrebancs a l'hora de facilitar els aprenentatges dels alumnes, era el camí per avançar i canviar les concepcions que el mestre tenia del seu treball. Era la raó de la veritable formació permanent. Quan un centre escolar s'implica de comú acord en la introducció d'unes tècniques didàctiques a les aules, quan el projecte és font de debats i anàlisis, s'està creant un model de formació dels mestres, el que els correspon pel seu ofici, i tots ells implicats, junt amb els alumnes i les famílies, aconseguiran nous processos d'aprenentatge que s'integraran com a investigacions, tant en el currículum dels escolars com en el dels mateixos mestres.

Però –aleshores i ara també– aquest procés dins els grups escolars era difícil d'aconseguir en el nostre sistema escolar a causa de l'adjudicació de places per concurs. Ja Freinet ens diu en la seua invariànt núm. 26: «La concepció actual dels grans conjunts escolars té per conseqüència l'anonimat dels mestres i dels

alumnes. Per causa d'això, és sempre un error i una trava».² Aleshores, la nostra alternativa era la creació de grups de treball o seminaris permanents com un espai que propiciava poder reflexionar sobre les nostres pròpies pràctiques juntament amb altres companys. Era la formació que alternativament ens feia reeixir de la situació viciada que vivíem als grups escolars. El grup de treball, dins els moviments cooperatius, és l'espai d'autoreflexió, el qual facilitarà els intercanvis d'idees i la planificació del treball de grup i de l'organització de la classe. Una frase nostra que no ens cansàvem de repetir era: «Menys conferències d'especialistes i més sessions de treball col·lectiu que facen possible la vivència directa de propostes innovadores i la reflexió crítica».

5. EIXOS FONAMENTALS DE LA FORMACIÓ PERMANENT

En tot aquest temps de desenvolupament del Moviment Cooperatiu, el nostre caminar ha estat un tempteig experimental cap a la formació permanent. Una formació que ens ha portat a tres línies de recerca o esglaons essencials per practicar el nostre ofici d'ensenyar, i que pense que segueixen sent tan vàlides ara com ho varen ser aleshores, els anys seixanta.

La primera, l'obligació de portar endavant la formació permanent, «el domini dels continguts a ensenyar». En el treball dels grups estava clar que conèixer el que havíem d'ensenyar era la primera dificultat que trobàvem a l'hora de planificar la nostra estratègia. Els molts temes de la nostra formació a la Normal havien estat un frau; no era la dificultat de com ensenyar sinó el que havíem d'ensenyar, la seqüència de mostrar el «cor» d'aquella assignatura. Diu Freinet en *Consells als mestres joves*: «Abans de res: no prengueu mai aquesta actitud estreta i sectària del qui ja no li queda res per aprendre. Us diuen “el mestre”. És un gran honor i una responsabilitat feixuga. Però el mestre no és el cap que procura imposar-se dient-se superior en tot, pretenent conèixer-ho tot i mostrant davant les insuficiències de nens i adults una severitat –per als altres– que ens farien somriure».³

Com es pot arribar al «cor» del coneixement d'una assignatura. La formació dels mestres de la Normal del franquisme estava lluny dels vertaders conei-

² IMBERNON, Francesc. *Les invariants pedagògiques...* Op. cit., pàg. 101.

³ FREINET, Célestin. *Consells als mestres joves*. Laia. Barcelona, 1974, pàg. 53.

xements. El vertader coneixement és el que s'inscriu en la nostra vida, una vegada que ha estat recreat, dirigit i experimentat fins a fer-lo nostre. Per això, en el nostre aprenentatge de mestres calia tenir-lo present en les situacions de dubtes i problemes que apareixien per manca de saber. Nosaltres descobrírem en el Moviment Freinet un camí de formació permanent que ens segueix abastant. Si volíem facilitar estratègies de raonament, ens calia conèixer el contingut d'aquella assignatura. Per això, aquesta primera premissa, «domini dels continguts a ensenyar». Ens calia i ens cal qüestionar la idea que ensenyar és fàcil (qüestió de sentit comú, diuen), però no és prou, i per això busquem la formació efectiva. L'ensenyament que nosaltres cercàvem, per exemple a l'hora de resoldre els problemes o exercicis, seguia les paraules de Freinet: «Informeu-vos, experimenteu lleialment, coratjosament i humanament, tot seguint el vostre treball. Reconsidereu la vostra pròpia cultura i donareu a la vostra funció d'educador tot el seu sentit de desvetlladors i de conductors d'ànimes».⁴

Tot implica per part nostra una activitat docent creativa i també estructurada d'acord amb el «cor», que vol dir saber allò que hom ensenyarà, i això, sempre i al llarg de la vida de qualsevol persona, requereix una especial atenció en el domini del que volem ensenyar i la seua posada al dia.

La segona línia, «recuperar entre nosaltres i els alumnes el bon *clima* d'aula i de centre escolar». Tenir cura de les actituds, les relacions interpersonals, conscients de tota la seua influència en els aprenentatges dels alumnes i en l'èxit del col·lectiu de mestres. El medi escolar pot representar tant per als alumnes com per als mestres un recurs i una barrera. En aquest moment, l'actual 2016, es veu com a natural el fracàs generalitzat de molts alumnes. La proposta de Freinet, en la invariante núm. 10: «Tot individu vol tenir èxit. El fracàs és inhibitori, destructor de l'empenta i de l'entusiasme»,⁵ denuncia aquesta situació. Igual que als alumnes, als mestres ens cal cercar unes estratègies que dinamitzen el centre de treball, l'escola, fent fora el fracàs. En una comunitat cooperativa d'aprenentatge, els fonaments són la cooperació, l'intercanvi, l'ajuda mútua i la compartició de coneixements de tots: l'èxit dels escolars és una qüestió de tots i totes. Buscar l'espai de cadascú. És el *clima* un dels factors clau que afavoreixen els aprenentatges, junt amb el compromís del mestre amb el context social.

⁴ Ibidem, pàg. 59.

⁵ IMBERNON, Francesc. *Les invariants pedagògiques... Op. cit.*, pàg. 76.

I com a última línia de recerca, nosaltres, com Freinet, considerem el mestre *investigador* com l'eix de la formació permanent: «el model de la investigació a l'escola». Sols garantint la participació dels mestres en la recerca sobre els problemes de l'escola i afavorint la reflexió basada en la seua pràctica i en els interrogants teòrics existents s'aconseguirà que es plantegen la seua tasca com a investigacions aplicades i podran originar innovacions fonamentades –noves tècniques– que canvien de manera eficaç l'escola.

En aquest cas, el disseny de les activitats, el plantejament dels problemes, les tècniques facilitadores dels aprenentatges i la seua reflexió en el grup col·lectiu dels moviments cooperatius són la constant de treball investigador. La cooperació dels ensenyants és un mètode d'investigació pedagògica que ha de realitzar-se mitjançant un equip. Per González Monteagudo,⁶ és aquesta la «construcció social de la teoria» realitzada per la cooperació dels mateixos mestres, el camí seguit pel MCEP i que Freinet anomenarà *pedagogia experimental*. Com molts de vosaltres sabeu, la cooperació educativa implica l'adopció d'una actitud metodològica, oberta i receptiva, respecte a altres paradigmes pedagògics. Per a nosaltres, la cooperació entre mestres és el camí cap a la investigació educativa i la millor via per a la formació permanent. Quan nosaltres demanàvem –en el temps de la Transició– un cos únic d'ensenyants amb el mateix nivell formatiu, teníem, i seguim tenint present, que cal portar a la «ruptura» la idea jerarquitzadora que domina la professió de mestre, la de ser un ensenyant que es limita a aplicar allò que l'elit de teòrics o pensadors de l'educació diuen.

Entre els mestres que havem viscut el nostre ofici sota els ideals del Moviment Freinet, sempre com a moviment de base on conviuen persones de diferents posicions ideològiques i polítiques, però que tenen en comú una concepció de l'escola i de l'educació igual, la pràctica de l'aula ens ha portat, davant els problemes, a cercar les solucions en un treball cooperatiu, en una praxi que ens condueix a la formació permanent. El manteniment dels grups de treball és en bona part gràcies a la concepció de l'escola d'arrel freinetiana que diu que els coneixements dels mestres i dels alumnes no són abstractes sinó que estan lligats a l'experiència. Freinet, al parlar del cooperativisme entre els mestres compartint les experiències, facilitant l'autoreflexió entorn dels projectes didàctics, ens estava abocant a la funció investigadora, la forma més completa de viure una educació permanent. El vertader coneixement és el que s'inscriu en la nostra vida, una vegada ha estat recreat, dirigit i experimentat fins a fer-se nostre.

⁶ GONZÁLEZ MONTEAGUDO, José *La pedagogia de Célestin Freinet: Contexto. Bases teóricas. Influencia*. Madrid: CIDE, 1988, pàg. 253.

Com ens recorda Élise Freinet a *Naissance d'une pédagogie populaire*: «Allò realment gran no és el saber; no és tampoc el descobriment, és la investigació. L'esperit no és un graner que es pot anar omplint, és una flama que cal alimentar; no és el coneixement que es posseeix, ni la ciència apresada i assimilada, sinó una activitat sempre desperta que es planteja sense descans nous problemes, inventa, combina i organitza els esdeveniments segons relacions encara no apercebudes».⁷

Amic lector, he fet una aproximació a la manera com havem treballat i com ens havem guiat al llarg del nostre treball de mestre, un model de perfeccionament o de formació permanent que està fonamentat en la facultat d'escoltar, de dialogar i d'exposar les idees, propiciant els treballs amb els companys del Moviment de l'Escola Popular del País Valencià. Aquesta forma de cooperació ens ha facilitat el treball a les nostres aules i ens ha fet arribar amb els alumnes a uns nivells de comprensió que no posseïem quan vàrem iniciar-nos en la professió d'ensenyar. També voldria recordar-vos que aquest text és el meu petit homenatge al mestre Freinet, del qual enguany s'escau el 50 aniversari de la mort. Un mestre d'escola del qual he d'aprendre molt encara i que ens va ajudar a fer passos endavant cap a un model d'escola d'acord amb les necessitats i els interessos dels alumnes.

Fig. 1. Coberta de *Hay que cambiar de educación* de Robert Dottrens.

⁷ FREINET, Élise *Naissance d'une pédagogie populaire*. Paris: Maspero, 1968, pàg. 84.

Fig. 2. Col·lectiu de participants estrangers al XXII Congrés de l'ICEM a Perpinyà de 1966. En el grup, Carme Miquel, Adela Costa, Pilar Vela, Manola Rico i Ferran Zurriaga, de València; M. Teresa Codina, Elisa Monagas i Pere Fortuny, de Barcelona. Procedència: Arxiu personal de F. Zurriaga.

Fig. 3. Imatge de participants al XXII Congrés de l'ICEM a Perpinyà de 1966 en un moment de descans. Hi apareixen: Halina Polónia, Elene Fran, Manola Rico, Ferran Zurriaga i M. Teresa Codina. Procedència: Arxiu personal de F. Zurriaga.

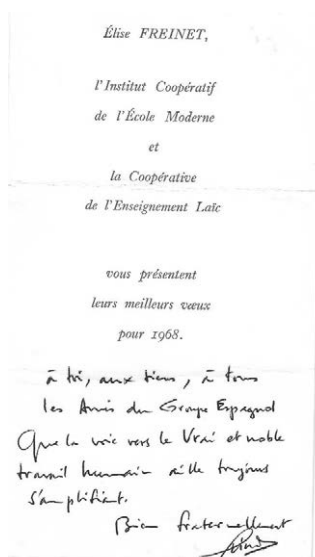

Fig. 4. Felicitació d'Any Nou d'Élise Freinet, 1968. Arxiu personal de F. Zurriaga.

Fig. 5. Movimiento de la Escuela Moderna. Técnicas Freinet, 1969.

Fig. 6. Coberta de Modernitzar l'escola (Biblioteca de l'Escola Moderna, núm. 1, 1971).

Fig. 7. Coberta d'una de les Libretas autocorrectivas de cálculo, adaptades a EGB, seguint les directrius de la pedagogia Freinet, editades per Reforma de la Escuela.